

TARTALOM.

I. SZÖVEG.

	Lap.
Előszó	I.
I. Aradvármegye őskora. I. A kőkor. Ősvilági kép. Állatok. Az ősember szerszámai és fegyverei. A halmok. Lakóhelyek. Agyagipar. Vadászat, halászat, földművelés. — II. A réz- és bronzkor. Réz- és bronzfokosok, lándzsák, szerszámok és ékszerek. Arany- és ezüsttárgyak. Gyöngyök. A temetkezés módja. A vaskorszak. Barbár pénzek.	1—18.
II. Arad a rómaiság korában. Agathysok. Görög hatás az érmekre. A dákok. Traján-hagyományok. A rómaiság jelei. Zermizirga és Ziridava. Épületek, utak, bányák stb. maradványai. Éremleletek. Dacia limese s egyéb sánczok.	19—34.
III. A népvándorlás kora Aradvármegyében. Germán-mozgalmak. Hun-émlékek. Az avarok korszaka. A szentannai avargyűrű és aranylelet. A Papokhalma. Az Ördögárok vagy Traján. Mese Csörsz királyról. A helynevek tanúsága. Szlávok. Kazarok.	35—47.
IV. A honfoglalás. I. Az igriczek meséi s a Névtelen Jegyző. Háború Mén Marót ellen. Bellarad fekvése. Helyrajzi nehézségek. Velek vezér honfoglalása. Zaránd megalakulása. II. Az avargyűrűk szerepe a honfoglalásban. Háború Glád ellen. A bolgár-magyar elem egybeolvadása. A Kund-kapitányság meséje. Ősmagyar nevek. A székely-telepítés. Ajtony és nemzetsége.	48—58.
V. A vármegyei élet kezdete. Ajtony legyőzete. Arad vezér. Aradvármegye megalakulása. Első ispánjai. Az ősmegye határai, terjedelme, neve, székhelye. Arad vár és város a mainak helyén állott.	59—66.
VI. A kereszténység megalapítása. Az őshit nyomai. Görögkeleti kereszténység. Szent Gellért. Az aradi, zomboly-pankotai és köleséri főesperesség. Az első plébániák és apátságok. Az aradi prépostság	67—75.
VII. Arad a XII. században. II. Béla és Borics. Az aradi gyűlés 1136-ban. Ilona királyné beszéde. 68 úr lemészároltatása. Ez esemény jelentősége. Arad első prépostjai. Egyházi intézmények. A pankotai apátság. A Jánoslovagok Tóton, a templomosok Ternován. »A pernahájderek.« Dienesmonostora. Imre király s Elvin és Boleszló püspökök.	76—87.
VIII. II. Endre kora. II. Endre és Gottfried aradi prépost. Jolánta királyné befejezteti az aradi templomot. III. Honorius újabb áldozatokra buzdítja őt. Belső bajok. Investitúra-küzdelem Aradban. A várszerkezet bomlása. Főurak hatalmaskodása. A pápa közbelépése. Az aradi és zarándi vár jószágai. A megye legrégebb szervezete. Első comesei. A megyei élet az Árpádok korában még fejletlen.	88—96.

- IX. A tatárjárás.** Hadikészülődések. Albert prépost küldetése. Tamáshida sorsa. A nadabi sziget megerősítése. Kísérletek menekésre. A tatárok betörnek a szigetre. Az Erdőhát nyomora. Tatár közigazgatás. Pereg, Egres és Arad ostroma. A tatárok kivonulása. 97—106.
- X. A várak, 1241—1552.** IV. Béla telepítései. Új várnemesek. A kunok. Újabb tatárjárás. Az oligarchia buzgósa. A papság és a király. Várnagyok esküje. A Maros balpartján 12, a jobbparton 15 és az egész Zarándban 17 vár s erősített hely épült a tatárjárás után. Ezek történetének főbb vonásai. 107—131.
- XI. Daliás idők.** Az Anjouk és vezéreik. Fegyvernemek. A XV. század hősei. Török háborúk. Pártvillongások. Lázadások. 132—142.
- XII. Közigazgatás és törvénykezés.** A megyeiség kezdete. Fő- és alispánok, szolgabírák és esküdtek. A megyegyűlések. A nemesség. Arad az országgyűlésen. Igazságügy. Istenítéletek. Párbaj, sorshúzás, eskü, választott bíróság. Ügyvédek. Perek. A főbb büntettek. Az aradi káptalan, mint hiteles hely. Adó, vám, pénzverés, a kamara haszna. . . 143—174.
- XIII. Városok.** Arad városa. Lippa városa. Aradi mezővárosok. Zarándi mezővárosok. 175—189.
- XIV. Aradvármegye helységei.** 437 falu és nagy-puszta névsora betűrendben. 190—220.
- XV. Zarándvármegye helységei.** 419 falu és nagy-puszta névsora betűrendben. 221—253.
- XVI. A nemzetségek.** Az Abák, Ajtonyok, Borsák, Bők, Becse-Gregorok, Buzádok, Csanádok, Csákok, Dorosmák, Gútkeledek, Hermánok, Hunt-Pázmánok, Kaplonyok, Szalókok, Tomajok. 254—285.
- XVII. Aradvármegye nemesszaládai.** 242 család névsora betűrendben . . 286—338.
- XVIII. Zarándvármegye nemesszaládai.** 292 család névsora betűrendben . . 339—369.
- XIX. A papság.** Az aradi világi prépostság és káptalan tagjai. Aradi, zomboly-pankotai, köleséri és gyulafejevári főesperesek. Plébánosok. Szerzetesrendek. Egyházi birtok. 370—387.
- XX. Földesúr és jobbágy.** A latifundiumok általában. Egyházi és világi jószágok. Uradalmi élet. Gazdatisztek. Az ingatlanok forgalma. Munkások. Jobbágyok. 388—398.
- XXI. Őstermelés.** Halászat. Vadászat. Állattenyésztés. Földművelés. Kertészet. Szőlőművelés. Erdészet. Bányászat. 399—421.
- XXII. Ipar, kereskedelem, közlekedés.** Szövő-fonó-, bőr-, agyag-, kőfaragó- és kőműves-, fa-, vas- és élelmezési ipar. Átmeneti kereskedelem. Piacok és vásárok. Főbb árucikkek. Folyami közlekedés, hajózás. Szárazföldi közlekedés. 422—436.
- XXIII. Művészet.** Az egyházi és világi építkezések főbb emlékei. Falfestmények. Szobrok. Üvegfestés. Zene. 437—459.
- XXIV. Közműveltség.** Tanügy. Káptalani iskola. A külföldi egyetemek látogatása. A lippai deákiskola. Királyi kancellárok. Mesterek és deákok. Nyelvelmékek. Szónoklat. Igriczek és költők. Tudósok. Codex-írás és sajtó. 460—476.
- XXV. Földművesek forradalma.** A köznép s a társadalom, vallás és nemzetiség. A parasztság helyzete. A forradalom kitörése. Dósa György Aradban. Lippa és Solymos ostroma. A forradalom bukása. . . . 477—493
- XXVI. Nemzetiségek.** Magyarok, szlávok, oláhok vagy románok, németek, cigányok. Szláv nemzetiségi mozgalmak. 494—513.

- XXVII. A vallásújítás.** Aradi hussiták. Brandenburgi György s a lutheranizmus. Kenderesy János. A földesurak viszonya a reformatiohoz. János király magatartása. Szegei Kis István. A toronyi zsinat s a helvét hitvallás. Kölcshős gyűlölködések. A kath. intézmények megszűnése. 514—522.
- XXVIII. Három állam követelése.** Unio Erdélylyel. Lippa mint fejedelmi székhely. Az 1551. évi hadjárat. Arad, Simánd és Lippa török kézre kerül. Castaldo és Martinuzzi Lippa alatt. Aldana Lippán. Arad behódolása. Gyula és Boros-Jenő elfoglalása. Záránd behódolása. 523—564.

II. A KÉPEK ÉS ÁBRÁK JEGYZÉKE.

1. Aradvármegye középkori térképe. Tervezte Dr. Márki Sándor, rajzolta Homolka József. Hölzel és Társa magyar földrajzi intézetének nyomása. (A címlephoz mellékelve).
- 2—3. A paulisi kőkalapács. A nemzeti muzeumból. Rajzolta Malachovszky. 2.
4. A glogováczi Óthalom. Rajz. Dörre Tivadar. Fára metszette Morelli Gusztáv. 6.
5. Paulisi cserépedények. A nemz. muzeumból. Malachovszky. 9.
6. Paulisi őrlőkő. A nemz. muzeumból. Malachovszky. 11.
7. A peregi díszfokos. A nemz. muzeumból. 13.
7. A vadász bronzlelet. Ugyanannan. Malachovszky. 14.
8. Aradvideki fibulák. Lóczy L. gyűjteményéből. (Most a nemz. muzeumban.) Rajz. Márki S. 15.
9. Aradi aranyelet. (Karika-péncz). A nemz. muzeumból. Malachovszky. 16.
10. Pécskai aranyelet. A nemz. muzeumból. Ugyanaz. 16.
11. Peutinger térképe a IV. századból. Fac-simile. 26.
12. Római sáncz a szabadhelyi határban. Fénykép után. 32.
13. Római sáncz a szabadhelyi határban. Lóczy Lajos fényképe után Biczó Géza. Fára metszette Morelli Gusztáv. 33.
14. A szentannai aranyeletből. A nemz. muzeumból. Malachovszky. 40.
15. Aradvármegye a Lazarus-féle 1528. évi térképen. Egyetlen példánya gr. Apponyi Sándornál, fényképe a budapesti egyet. könyvtárban. 62.
16. II. Béla király. Thuróczy 1488. évi krónikájából. Fac-simile. 78.
17. Az aradi gyűlés leírása Thuróczynál, 1488. Fac-simile. 79.
18. Az aradi gyűlés. Márk 1358. évi krónikájából. Fac-simile. 81.
19. Jolánta királyné és II. Endre. A strassburgi codexből. 89.
20. Solymos vára. Krausz Jakab fényképe után rajz. Biczó Géza 121.
21. Világos vára. Krausz Jakab fényképe után rajz. Biczó Géza. 125.
22. Boros-Jenő jelenleg. Krausz Jakab fényképe után rajz. Biczó Géza 129.
23. Károly-Róbert s Nagy Lajos. Márk krónikájából. Egyeztetett Fac-simile. 133.
24. Aradvármegye F. de Witt térképén. Fac-simile. 156.
25. Az aradi káptalan egy 1532. évi kiadványának kezdőszavai. Az Újhelyi-levéltárból. Fac-simile. 169.
26. Az aradi káptalan régibb s újabb pecsétje. 170.
27. I. János király arczképe (egykorú érem után) és névalírása 1526-ból (Orsz. lt.) 182.
28. Lippa város kis és nagy pecsétje. Az Újhelyi-lt. XVI. századbéli leveleiről. Rajz. Malachovszky 183.
29. Izabella királyné névalírása 1540-ből. Az orsz. lt.-ből. Fac-simile. 183.
30. A glogováczi romok. Dr. Fényes Dezső fényképe után rajz. Biczó Géza 195.

	Lap.
31. A Kalodvai-völgy bejárata a várhegygyel. Lóczy Lajos fényképe után rajzolta Dvihally Emil.	205.
32. Bethlen-czímer.	256.
33. Bánffy-czímer.	262.
34. A Csák-nemzetség címere	267.
35. Ábrahámffy-czímer.	269.
36. Garay-czímer. A kassai dómból.	271.
37. Báthory-czímer.	272.
38—39. Laczkfy Imre és István nádorok pecsétje 1375—1389.	279.
40. Bessenyei-czímer.	282.
41. Losonczy címer.	283.
42. Arady-czímer.	287.
43. Both-czímer.	292.
44. A Dósák pecsétje. A nemz. muzeumban levő nadabi leletről. Malachovszky	303.
45. György, brandenburgi őrgróf. A berlini kir. képtár eredetije után.	310.
46. Frangepán Beatrix. Mogyoróssy Gyulai Codexéből.	311.
47. A Hunyadyak címere. Az orsz. lt. 1453. évi okleveléről Dörre Tivadar. Fára metszette Morelli Gusztáv.	314.
48. Corvin János névaláírása. A nemz. muzeumnak egy 1492. évi okleveléről.	316.
49. Lépes-czímer	320.
50. Országgh-czímer. A kassai dómból.	324.
51. Perényi-czímer. A kassai dómból.	328.
52. Pongrácz János pecsétje. Az orsz. lt. 20827. sz. okleveléről.	330.
53. A Szapolyay-czímer. A kassai dómból.	333.
54. A Szilágyi-czímer.	335.
55. Balassa-czímer	340.
56. Bácsmegyei-czímer	341.
57. Estei Hyppolit. Egykorú érem után	379.
58. A lippai konvent pecsétje, egy 1526. évi oklevélről, az Újhelyi-levéltárból	385.
59. Solymár. A nadabi középkori domborművön, a nemzeti muzeumból. Rajzolta Malachovszky	402.
60. Favágó magyarok. Ugyanonnan. Malachovszky	415.
61—62. Pankotai téglá. Csálai szeglet- és párkánykő. A helyszínéről. Rajz. Márki	424.
63. Nadabi kályharészlet. A nemz. muzeumból. Rajz. Malachovszky	424.
64. A Fejér-Körös torkolata, Lazius szerint, Ortelius krónikájának 1580. évi kiadásából. Lanfranconi Enea gyűjteményéből.	433.
65. A Fekete-Körös folyása Sambucus 1579. évi térképén. Ugyanonnan	433.
66. A vadászi templom. Lóczy Lajos fényképe után rajz. Biczó Géza.	439.
67. Az ágyai templom. Lóczy után Biczó	440.
68. Dienesmonostori oszlopfő. A nemz. muz. 1878. évi naplójából.	441.
69. A dienesmonostori templom alaprajza Márki Sándortól.	442.
70. Pankotai oszloprészlet Malachovszky tól.	443.
71—72. Pankotai dombormű és a pankotai apátság temploma. Márki S. vázlata	444.
73. A világosi Mindszentek-kápolnája. Márki S. vázlata	445.
74. A kovaszinczi templom vázlata. Kallós Lajos rajza után	447.
75. A bizerei (glogováczi) templom alaprajza Szaládi Árpádtól.	448.
76. Faragott kövek a bizerei templomból. Dr. Fényes D. fényképe után rajz. Márki S.	449.
77. A feketegyarmati freskó. Kallós Lajos rajza. Külön melléklet.	455.
78. A vadászi freskó. Rajzolta Somogyi Ágoston. Fára metszette Morelli Gusztáv.	457.
79. Felírtos szalag a vadászi freskóról. Rajz. Somogyi Ágoston	458.

	Lap.
80. Aradi földesurak névalírásai, 1446—1561. kelt oklevelekről	461.
81. Aradvármegye <i>Mercator</i> térképének egy 1606. évi kiadásában. Lanfrancioni E. gyűjteményéből.	472.
82. A solymosi vár belseje. Lóczy Lajos fényképe után rajz. Biczó Géza.	484.
83. Világos vára. Bohus László fényképe után rajz. Márki S.	510.
84. Szegedi Kis István. A békésmegyei muzeumból.	519.
85—6. Fráter György arcképe. A trakostyáni várban levő eredeti olajfestményről. Névalírása eredeti oklevélről. Metszette Pollák Zsigmond.	526.
87—8. Nádasdy Tamás arcképe. Marastoni József rajza után. Alírása egy 1531. aug. 3. kelt oklevélről.	538.
89. Aradvármegye Münster 1552. évi térképéről. Lanfrancioni gyűjteményéből. . .	548.
90. Schwendi Lázár. Ortelius Chronológiájának 1604. évi kiadásából. Fára metszette Pollák Zsigmond.	560.
91. Kerecsényi László zarándi főispán és Gyula védője. Mogyoróssy rajza után . .	561.